

Katarzyna Dunaj

- ▶ Szkoła Główna Mikołaja Kopernika
(Nicolaus Copernicus Superior School; Warsaw, Poland)
- ▶ e-mail: katarzyna.dunaj@sgmk.edu.pl
- ▶ ORCID: 0000-0002-4788-6019

DOI: 10.15290/mhi.2025.24.01.17

POWSTANIE I UPADEK TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO W AUSTRII (1919–1933)

Abstrakt

Utworzenie Trybunału Konstytucyjnego w Austrii było wynikiem ewolucji ustrojowej, jaka miała miejsce w monarchii Habsburgów w drugiej połowie XIX wieku i zmiany formy państwa po zakończeniu I wojny światowej. Prekursorem Trybunału Konstytucyjnego był Sąd Rzeszy (*Reichsgericht*), który orzekał w sprawach naruszenia praw konstytucyjnych obywateli. Dopiero jednak powołanie do życia Trybunału Konstytucyjnego, co miało miejsce z początkiem 1919 roku, umożliwiło dokonywanie oceny zgodności ustaw z konstytucją.

Umocnienie pozycji ustrojowej Trybunału Konstytucyjnego nastąpiło w konstytucji z 1920 roku. Głównym autorem konstytucji, podobnie jak ustawy powołującej do życia Trybunał Konstytucyjny, był Hans Kelsen. Nie powinno zatem dziwić, że austriacki Trybunał Konstytucyjny od samego początku jego istnienia odzwierciedlał kelsenowski model kontroli konstytucyjności prawa. Dzięki zaangażowaniu Hansa Kelsena rozpoczął działalność sąd konstytucyjny, który stał się modelowym rozwiązaniem dla państw europejskich po drugiej wojnie światowej.

Jednakże z początkiem lat trzydziestych, wskutek demontażu demokratycznych struktur państwa, nastąpił w Austrii kres działalności Trybunału Konstytucyjnego. W artykule zostały omówione czynniki determinującego utworzenie Trybunału Konstytucyjnego, jego pozycja w konstytucji z 1920 roku, zmiany, jakie miały miejsce w regulacji konstytucyjnej

w pierwszych dziesięciu latach obowiązywania konstytucji oraz okoliczności, które złożyły się na upadek sądownictwa konstytucyjnego w międzywojennej Austrii. Autorka przeanalizowała ewolucję przepisów konstytucyjnych określających pozycję ustrojową Trybunału Konstytucyjnego na tle głównych kierunków przemian systemu politycznego.

Słowa kluczowe: Austria, Trybunał Konstytucyjny, konstytucja Austrii, Hans Kelsen, Sąd Rzeszy (Reichsgericht)

THE RISE AND FALL OF THE CONSTITUTIONAL TRIBUNAL IN AUSTRIA (1919–1933)

Abstract

The establishment of the Constitutional Tribunal in Austria was the result of the constitutional evolution that took place in the Habsburg Monarchy in the second half of the 19th century and the change in the form of the state after the end of World War I. The forerunner of the Constitutional Tribunal was the Reich Court (*Reichsgericht*), which ruled on cases of violations of citizens' constitutional rights. However, it was not until the Constitutional Tribunal was established at the beginning of 1919 that it was possible to assess the conformity of laws with the constitution.

The constitutional position of the Constitutional Tribunal was strengthened in the constitution of 1920. The main author of the constitution, as well as of the act establishing the Constitutional Tribunal, was Hans Kelsen. It should therefore come as no surprise that the Austrian Constitutional Tribunal reflected Kelsen's model of the constitutional review of law from the very beginning of its existence. Due to Hans Kelsen's involvement, the constitutional court began its operations, which became a model solution for European states after World War II.

However, at the beginning of the 1930s, due to the dismantling of the democratic structures of the state, the Constitutional Tribunal came to an end in Austria. The article discusses the factors determining the establishment of the Constitutional Tribunal, its position in the constitution of 1920, the changes that took place in the constitutional regulation in the first ten years of the constitution's validity, and the circumstances that contributed to the decline of the constitutional judiciary in the interwar Austria. The author analyses the evolution of the constitutional provisions defining the constitutional position of the Constitutional Tribunal against the background of the main directions of changes in the political system.

Key words: Austria, Constitutional Tribunal, Austrian constitution, Hans Kelsen, the Reich Court (Reichsgericht)

1. Wstęp

Powołanie do życia austriackiego Trybunału Konstytucyjnego w konstytucji 1920 roku stanowiło wyraz dążenia do utworzenia w praktyce ustrojowej mechanizmów zapewniających ochronę podstawowych praw i wolności jednostki oraz nadrzędność konstytucji w systemie prawa. Zgodnie z teoretycznymi założeniami wiedeńskiej szkoły pozytywizmu prawniczego, której czołowy przedstawiciel – Hans Kelsen został upoważniony przez rząd austriacki w maju 1919 roku do opracowania i przedstawienia projektu konstytucji, zadanie sądowej kontroli konstytucyjności prawa zostało powierzone Trybunałowi Konstytucyjnemu na zasadzie monopolu i koncentracji uprawnień w tej sferze. W ten sposób rozpoczęły się dzieje austriackiego modelu kontroli konstytucyjności prawa, który po II wojnie światowej stał się modelem europejskim, stopniowo przyjmowanych przez państwa Starego Kontynentu, jako istotny element procesu demokratyzacji współczesnych systemów ustrojowych.

Austria była pierwszym (obok Czechosłowacji) państwem, w którym utworzono Trybunał Konstytucyjny¹. Stało się to w momencie przekształcenia formy państwa po pierwszej wojnie światowej wraz z upadkiem monarchii Habsburgów i utworzeniem na jej gruzach Republiki Austrii. Procesowi parlamentaryzacji ustroju państwa towarzyszyło stworzenie instytucjonalnych gwarancji przestrzegania praw i wolności jednostki. Jej istotnym elementem stało się powołanie do życia organu władnego do miarodajnej i wiążącej oceny konstytucyjności stanowionego prawa. Trybunał Konstytucyjny stał się istotnym symbolem nowej państwowości austriackiej i realnym instrumentem praworządności².

W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawiona geneza austriackiego Trybunału Konstytucyjnego, jego pozycja ustrojowa w pierwotnej wersji konstytucji z 1920 roku, zmiany dokonane w latach dwudziestych XX wieku oraz okoliczności upadku sądownictwa konstytucyjnego w związku z umacnianiem się tendencji autorytarnych, zakończonych przyłączeniem Austrii do III Rzeszy Niemieckiej.

¹ J. Osterkamp, *Verfassungsgerichtsbarkeit in der Tschechoslowakei (1920–1939). Verfassungsidee – Demokratieverständnis – Nationalitätenproblem*, Frankfurt am Main 2009, s. 1–2.

² Oprócz Trybunału Konstytucyjnego wskazać należy również na dwa najwyższe organy władzy sądowniczej, mianowicie Sąd Najwyższy (*Obersten Gerichtshof*) i Trybunał Administracyjny (*Verwaltungsgerichtshof*).

2. W kierunku utworzenia sądu konstytucyjnego (1849–1919)

Pierwszym krokiem, który miał w przyszłości doprowadzić do przyjęcia sądu konstytucyjnego, było utworzenie Sądu Rzeszy (*Reichsgericht*). Jak pokazały późniejsze wydarzenia, stał się on prekursorem Trybunału Konstytucyjnego. Pierwotnie decyzję w tej sprawie podjął u progu swojego panowania Franciszek Józef I na mocy nadanej przez siebie Cesarstwu Austriackiemu konstytucji z 1849 roku (tak zwany patent marcowy). Sąd Rzeszy został uznany za najwyższą instancję orzekającą w sprawie naruszenia praw politycznych obywateli. Mimo iż konstytucja z 1849 roku okazała się ustrojową efemerydą (została zniesiona pod koniec 1851 roku na mocy tak zwanego patentu sylwestrowego), naznaczony w okresie Wiosny Ludów kierunek konstytucjonalizacji ustroju państwa został utrzymany. 21 grudnia 1867 roku ogłoszono ustawy zasadnicze państwa (*Staatsgrundgesetze*), które składały się na tak zwaną konstytucję grudniową. Wśród nich znalazła się ustawa o powszechnych prawach obywatelskich³ oraz o Sądzie Rzeszy⁴.

Sąd Rzeszy otrzymał uprawnienie do rozstrzygania w sprawach skarg obywateli na akty naruszające zagwarantowane im w konstytucji prawa polityczne⁵. Tym samym łączył kompetencje mieszczące się w sferze sądownictwa konstytucyjnego i sądownictwa administracyjnego. Jednakże Sąd Rzeszy nie dysponował formalną kompetencją uchylecia aktu niegodnego z konstytucją⁶, a w szczególności stwierdzenia sprzeczności ustawy z konstytucją. Daleko więc mu było do statusu sądu konstytucyjnego *sensu stricto*, jeśli widzieć jego pozycję i znaczenie ze współczesnej perspektywy. W doktrynie podkreśla się, że ograniczenie formalnych kompetencji Sądu Rzeszy było związane z zachowaniem zasady monarchicznej i pozycji cesarza jako najwyższego dzierżyciela władzy ustawodawczej⁷. Dopóki zatem istniała monarchia Habsburgów ze wszelkimi

³ Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, RGrBl. 142/1867. Formalnie ustawa obowiązuje w Austrii do dziś i składa się na złożoną konstytucję federalną II Republiki.

⁴ Staatsgrundgesetz über die Einsetzung eines Reichsgerichtes, RGrBl. 143/1867.

⁵ Sąd Rzeszy rozstrzygał ponadto spory kompetencyjne między organami administracji publicznej.

⁶ Niemniej wyroki Sądu Rzeszy były w praktyce realizowane z racji na poważanie, jakim cieszył się ten organ. Kompetencje kasacyjne w odniesieniu do aktów administracyjnych posiadał Trybunał Administracyjny.

⁷ A. Dziadzio, *Między ideą a praktyką ustrojową: o drodze Austrii do sądu konstytucyjnego*, [w:] *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka*, t. II, red. M. Granat, Warszawa 2019, s. 16–17, przypis 7.

relikdami przeszłości, dopóty niemożliwe było funkcjonowanie sądu konstytucyjnego w pełnym wymiarze. Jak pokazały późniejsze wydarzenia, z chwilą upadku monarchii ograniczenie powyższe utraciło rację bytu, przez co możliwe okazało się zainstalowanie kelsenowskiej postaci sądu konstytucyjnego w republikańskiej Austrii⁸.

Hans Kelsen stał się osobą najbardziej zasłużoną dla utworzenia Trybunału Konstytucyjnego⁹. Realizacja jego koncepcji sądu konstytucyjnego była możliwa wskutek rozpadu monarchii austro-węgierskiej spowodowanego klęską poniesioną w wyniku pierwszej wojny światowej. Jeszcze przed ogłoszeniem zawieszenia broni, mianowicie w dniu 21 października 1918 roku, niemieckojęzyczni deputowani ogłosili ukonstytuowanie się Prowizorycznego Zgromadzenia Narodowego dla Niemieckiej Austrii (*Provisorische Nationalversammlung für Deutschösterreich*). 30 października 1918 roku Zgromadzenie podjęło uchwałę o podstawowych instytucjach władzy państwowej¹⁰. Na mocy tego aktu utrzymano tymczasowo funkcjonowanie organów państwowych funkcjonujących w dobie monarchii austro-węgierskiej. Decyzja ta dotyczyła również Sądu Rzeszy. W praktyce jednak nie wznowił on już swojej działalności.

Formalny kres działalności Sądu Rzeszy położyła ustawa z dnia 25 stycznia 1919 roku o utworzeniu Niemiecko-Austriackiego Trybunału Konstytucyjnego¹¹. Powołany w ten sposób organ stanowił formę przejściową do czasu wejścia w życie przyszłej

⁸ Zob. Ch. Bezemek, *A Kelsenian Model of Constitutional Adjudication: The Austrian Constitutional Court*, „Zeitschrift für öffentliches Recht” 2012, t. 67, s. 115–128; G. Bongiovanni, *Rechtsstaat and Constitutional Justice in Austria: Hans Kelsen’s Contribution*, [w:] *The Rule of Law. History, Theory and Criticism*, red. P. Costa, D. Zolo, Dordrecht 2007, s. 293–319.

⁹ Niemniej pamiętać należy, iż postulaty przekształcenia Sądu Rzeszy w Trybunał Konstytucyjny pojawiły się już pod koniec XIX wieku. Palmę pierwszeństwa trzeba w tej mierze przyznać Georgowi Jellinkowi, który w 1885 roku opublikował postulat utworzenia Trybunału Konstytucyjnego i przyznania mu kompetencji kontroli konstytucyjności ustaw. Zob. A. Dziadzio, *Idea Trybunału Konstytucyjnego Georga Jellinka*, [w:] *Ustroje: historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, red. M. Grzybowski, G. Kuca, P. Mikuli, Kraków 2013, s. 184–187; G. Stourzh, *Verfassung und Verfassungswirklichkeit Altösterreich in den Schriften Georg Jellinek*, [w:] *Georg Jellinek. Beiträge zu Leben und Werk*, red. S.L. Paulson, M. Schulte, Kiel–Dresden 2000, s. 257.

¹⁰ Beschluß der Provisorischen Nationalversammlung für Deutschösterreich vom 30. Oktober 1918 über die grundlegenden Einrichtungen der Staatsgewalt, StGBL. 1/1918.

¹¹ Das Gesetz über die Errichtung eines deutschösterreichischen Verfassungsgerichtshofes, StGBL. 48/1919. Autorem projektu tej ustawy był H. Kelsen, który kilka miesięcy później przyjął odpowiedzialność za przygotowanie projektu nowej konstytucji.

konstytucji Republiki Austrii. Trybunał Konstytucyjny działał w ramach kompetencji dawnego Sądu Rzeszy, co oznaczało, że nie miał kompetencji do badania zgodności ustaw z konstytucją. Organizacja Niemiecko-Austriackiego Trybunału Konstytucyjnego przypominała w dużej mierze dawny Sąd Rzeszy. Oprócz prezesa i wiceprezesa składał się on z ośmiu członków i czterech zastępców. Kompetencja powołania sędziów przeszła z cesarza w ręce Rady Państwa (*Staatsrat*), która pod rządami tymczasowych przepisów konstytucyjnych pełniła funkcję głowy państwa¹².

Kompetencyjne umocnienie Trybunału Konstytucyjnego nastąpiło na mocy ustawy z dnia 14 marca 1919 roku o reprezentacji narodu¹³. Trybunał Konstytucyjny pozyskał wówczas uprawnienie do kontrolowania konstytucyjności ustaw uchwalanych przez władze krajowe. Każdy rząd krajowy był obowiązany do przedłożenia rządowi federalnemu ustawy krajowej przed jej ogłoszeniem. Rząd federalny mógł w ciągu czternastu dni wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o uznanie sprzeczności ustawy krajowej z konstytucją. Publikacja ustawy krajowej mogła nastąpić dopiero po wydaniu orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, co miało nastąpić w ciągu miesiąca. Wskazane rozwiązania są uważane za początek uprawnień Trybunału Konstytucyjnego do kontroli ustaw, chociaż w rzeczywistości nie miał on żadnego znaczenia w okresie poprzedzającym uchwalenie federalnej ustawy konstytucyjnej w 1920 roku, gdyż nie odbyła się w tym czasie ani jedna taka procedura kontroli¹⁴.

Dalsze rozszerzenie uprawnień nastąpiło już kilka tygodni później, 3 kwietnia 1919 roku, na mocy ustawy przekazującej zadania Trybunału Stanu (*Staatsgerichtshof*) Trybunałowi Konstytucyjnemu¹⁵. Tym samym Trybunał Konstytucyjny pozyskał status organu orzekającego w przedmiocie odpowiedzialności konstytucyjnej. Jeszcze istotniejszym umocnieniem pozycji ustrojowej Trybunału Konstytucyjnego było nadanie jego wyrokom charakteru kasacyjnego, którego były pozbawione orzeczenia dawnego Sądu Rzeszy¹⁶.

¹² G. Schmitz, *Die Vorentwürfe Hans Kelsens für die österreichische Bundesverfassung*, Wien 1981, s. 308–310.

¹³ Gesetz vom 14. März 1919 über Volksvertretung, StGBL. 179/1919, art. 15.

¹⁴ R. Walter, *Hans Kelsen als Verfassungsrichter*, Wien 2005, s. 4, przypisy 14 i 16.

¹⁵ Gesetz vom 3. April 1919, womit die Aufgabe des ehemaligen Staatsgerichtshofes auf den Deutschösterreichischen Verfassungsgerichtshof übertragen und das Gesetz vom 25. Jänner 1919, StGBL. 48/1919, über die Errichtung eines Deutschösterreichischen Verfassungsgerichtshof abgeändert und ergänzt wird, StGBL. 212/1919.

¹⁶ Art. II ust. 5 ustawy z 3 kwietnia 1919 r.

3. Pozycja ustrojowa Trybunału Konstytucyjnego w pierwotnej wersji konstytucji z 1920 roku

Po długich miesiącach przygotowań 1 października 1920 roku Konstytucyjne Zgromadzenie Narodowe (*Konstituierende Nationalversammlung*) uchwaliło federalną ustawę konstytucyjną¹⁷, która weszła w życie 10 listopada 1920 roku. Postanowienia odnoszące się do zakresu działania i organizacji Trybunału Konstytucyjnego konstytucja zawierała w art. 137 do art. 148. W porównaniu do poprzedniego stanu prawnego zakres kompetencji Trybunału Konstytucyjnego został znacznie rozbudowany.

Zgodnie z ideą modelu skoncentrowanej kontroli konstytucyjności prawa Trybunał Konstytucyjny stał się organem posiadającym monopol na rozstrzyganie sporów konstytucyjnych, a przede wszystkim orzekanie o zgodności norm niższego rzędu z normami wyższego rzędu (norm ustawowych względem norm konstytucyjnych). Kompetencji tej – inaczej niż amerykańskim modelu *judicial review* – nie realizowały sądy powszechne¹⁸. Artykuł 89 konstytucji stanowił, iż sądom nie przysługiwały prawo kontroli ważności prawidłowo ogłoszonych. Natomiast w razie powzięcia wątpliwości co do zastosowania aktów niższego rzędu (czyli rozporządzeń) z powodu ich sprzeczności z ustawą, sąd przerywał postępowanie i kierował do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o uchylenie takiego rozporządzenia. Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym mogło być wszczęte również na wniosek rządu federalnego lub rządu krajowego (art. 139 ust. 1 konstytucji). Zgodnie z modelowymi założeniami orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego miały skutek *erga omnes*. Uznanie niekonstytucyjności normy prawnej powodowało jej generalne usunięcie z systemu prawa¹⁹.

Kluczowe znaczenie dla zbudowania nowoczesnego systemu kontroli konstytucyjności prawa miało powierzenie Trybunałowi Konstytucyjnemu kompetencji do kontrolowania konstytucyjności ustaw (zarówno federalnych, jak i krajowych). Trybunał Konstytucyjny

¹⁷ Gesetz vom 1. Oktober 1920, womit die Republik Österreich als Bundesstaat eingerichtet wird, BGBl. 1/1920.

¹⁸ Zob. H. Kelsen, *Judicial Review of Legislation: A Comparative Study of the Austrian and the American Constitution*, „The Journal of Politics” 1942, t. 4, nr 2, s. 183–200.

¹⁹ Z. Czeszejko-Sochacki, *Sąd Konstytucyjny w systemie ustrojowym Austrii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 1: *Austria, Francja, Niemcy, Włochy*, red. J. Trzeciński, Warszawa 1996, s. 14.

orzekał o sprzeczności ustaw krajowych z konstytucją na wniosek rządu federalnego, zaś o sprzeczności z konstytucją ustaw federalnych na wniosek jednego z rządów krajowych. Ponadto Trybunał Konstytucyjny orzekał z urzędu, jeśli ustawa taka miała stanowić podstawę jego orzeczenia²⁰. Wniosek o uznanie niezgodności ustawy z konstytucją mógł być postawiony w każdej chwili. Wnioskodawca podawał go do wiadomości rządu federalnego lub właściwego rządu krajowego. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, na mocy którego dokonywano uchylenia ustawy jako sprzecznej z konstytucją nakładało na kanclerza federalnego lub właściwego naczelnika kraju obowiązek jego opublikowania. Uchylenie uprawomocniało się w dniu ogłoszenia, o ile Trybunał Konstytucyjny nie określił innego terminu wygaśnięcia mocy obowiązującej tej ustawy. Termin ten nie mógł jednak przekraczać sześciu miesięcy²¹.

Trybunał Konstytucyjny orzekał ponadto w sprawach skarg konstytucyjnych, mianowicie w skargach o naruszenie przez rozstrzygnięcie lub rozporządzenie władzy administracyjnej praw zagwarantowanych przez konstytucję – po wyczerpaniu administracyjnego toku instancji. W razie uznania racji skarżącego Trybunał Konstytucyjny wydawał orzeczenie, na mocy którego dochodziło do uchylenia rozstrzygnięcia lub rozporządzenia sprzecznego z konstytucją. Władze były związane opinią prawną Trybunału Konstytucyjnego przy rozstrzygnięciach lub w rozporządzeniach, które miały być następnie wydane.

Trybunał Konstytucyjny pełnił również funkcję organu orzekającego o odpowiedzialności konstytucyjnej osób sprawujących najwyższe funkcje państwowe. W świetle art. 142 konstytucji Trybunał Konstytucyjny orzekał w przedmiocie skargi o karygodne naruszenie prawa, spowodowane urzędowaniem najwyższych organów federacji lub kraju. Skarga mogła być wniesiona przeciwko: 1) prezydentowi federalnemu o naruszenie konstytucji w drodze uchwały Zgromadzenia Federalnego; 2) członkom rządu federalnego lub innego organu równorzędnego z powodu naruszenia ustawy w drodze uchwały Rady Narodowej; 3) członkom rządu krajowego lub organu mu równorzędnego z powodu naruszenia ustawy w drodze uchwały

²⁰ „Trybunał Konstytucyjny mógł więc z urzędu, w osobnym postępowaniu, przeprowadzić kontrolę konstytucyjności ustawy, np. wtedy, gdyby wyrok w sprawie wniesionego zażalenia na naruszenie prawa poręczonego przez konstytucję zależał od tego, czy ustawa stanowiąca podstawę decyzji administracyjnej była zgodna, czy też sprzeczna z konstytucją”. A. Dziadzio, *Między...*, s. 28.

²¹ Art. 140 konstytucji.

odpowiedniego parlamentu krajowego; 4) naczelnikowi kraju z powodu naruszenia ustawy lub niezastosowania się do rozporządzeń lub innych aktów władz federalnych w sprawach pośredniej administracji federalnej w drodze uchwały rządu federalnego. W razie uznania winy oskarżonego Trybunał Konstytucyjny skazywał na utratę urzędu, a przy wyjątkowo obciążających okolicznościach także na czasową utratę praw politycznych. W przypadku spraw mniejszej wagi Trybunał Konstytucyjny mógł się ograniczyć do stwierdzenia faktu naruszenia ustawy. Oskarżenie mogło być wniesione także z powodu czynności, które winny być ścigane karnie na drodze sądowej i były związane z działalnością urzędową oskarżonego. W takich wypadkach jurysdykcja Trybunału Konstytucyjnego była wyłączna. Jeśli sąd powszechny rozpoczął postępowanie w tej sprawie, obowiązany był przekazać jego prowadzenie Trybunałowi Konstytucyjnemu (art. 143 konstytucji).

Trybunał Konstytucyjny, poza kontrolą norm prawnych i rozstrzyganiem sporów kompetencyjnych, dysponował również innymi uprawnieniami. Na podstawie art. 141 konstytucji Trybunał Konstytucyjny orzekał o ważności wyborów do Rady Narodowej, Rady Federalnej i wszelkich innych organów przedstawicielskich. Ponadto na wniosek którejkolwiek z izb stwierdzał wygaśnięcie mandatu jej członka.

Na czele Trybunału Konstytucyjnego stał prezes i jego zastępca (wiceprezes)²². Co ciekawe, w pierwotnej wersji konstytucji I Republiki nie określono liczby pozostałych sędziów Trybunału Konstytucyjnego, wskazując jedynie, że chodzi o liczbę „potrzebną”. Tego rodzaju rozwiązanie można tłumaczyć wahaniami, jakie miały miejsce przy ustaleniu liczby sędziów Trybunału Konstytucyjnego w 1919 roku – w porównaniu do składu Sądu Rzeszy. Bezpośrednio po wejściu w życie konstytucji ustalono utrzymanie dotychczasowej liczby sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Było ich zatem czternastu, z tym że wejście w życie konstytucji powodowało konieczność odnowienia składu. Stosowne decyzji podjęły Rada Narodowa i Rada Federalna w lipcu 1921 roku. W przeciwieństwie do późniejszych nominacji, w 1921 roku powszechną praktyką było mianowanie na członków Trybunału Konstytucyjnego aktywnych polityków,

²² Organizacja Trybunału Konstytucyjnego przypominała w dużej mierze rozwiązania stosowane wcześniej wobec Sądu Rzeszy. Jest to jeden z istotnych argumentów wskazujących na potwierdzenie tezy, że *Reichsgericht* był prekursorem Trybunału Konstytucyjnego.

czasami nawet bez wykształcenia prawniczego²³. W skład Trybunału Konstytucyjnego wchodził również zastępcy członków. Prezesa, wiceprezesa i połowę członków oraz ich zastępców wybierała Rada Narodowa. Drugą połowę członków i zastępców wybierała Rada Federalna. W praktyce Parlament dokonał ponownego wyboru dotychczasowych członków Trybunału Konstytucyjnego, dlatego też można mówić o odnowieniu składu tego organu. Wszyscy członkowie zostali powołani dożywotnio.

W 1921 roku nastąpiła kolejna zmiana organizacyjna wraz z uchwaleniem ustawy o Trybunale Konstytucyjnym (*Verfassungsgerichtshofgesetz*)²⁴. Do tej pory nie uchwalono przepisów określających organizację i tryb postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Dlatego też znajdowała odpowiednie zastosowanie ustawa o organizacji Sądu Rzeszy z 1869 roku²⁵. Ustawa federalna z dnia 13 lipca 1921 roku o organizacji i trybie działania Trybunału Konstytucyjnego zmieniła tę sytuację i jednocześnie wprowadziła pewne innowacje organizacyjne. Do najważniejszych z nich należało ustalenie liczby członków oraz po raz pierwszy (na razie na poziomie ustawowym) uchwalenie przepisów o niepołączalności urzędu sędziego Trybunału Konstytucyjnego²⁶.

4. Modyfikacja statusu Trybunału Konstytucyjnego w okresie I Republiki

Konstytucja z 1920 roku dość szybko doczekała się modyfikacji. Pierwszą z nich, o ograniczonym znaczeniu, była nowelizacja z 1925 roku²⁷. Reforma, jaką wówczas przeprowadzono, miała na celu rozszerzenie kompetencji Trybunału Konstytucyjnego w obszarze rozstrzygania sporów kompetencyjnych. Po zmianach wprowadzonych w 1925 roku Trybunał Konstytucyjny rozstrzygał spory kompetencyjne: 1) między

²³ R. Walter, *Hans Kelsen...*, s. 21–22.

²⁴ Bundesgesetz vom 13. Juli 1921 über die Organisation und über das Verfahren des Verfassungsgerichtshofes, BGBl. 364/1921.

²⁵ Gesetz vom 18. April 1869, betreffend die Organisation des Reichsgerichtes, das Verfahren vor dem selben und die Vollziehung seiner Erkenntnisse, RGBl. 44/1869.

²⁶ K. Heller, *Der Verfassungsgerichtshof. Die Entwicklung der Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Wien 2010, s. 192–194.

²⁷ Bundesverfassungsgesetz vom 30. Juli 1925, betreffend einige Abänderungen des Bundes-Verfassungsgesetzes vom 1. Oktober 1920, BGBl. 268/1925.

sądami a organami administracji; 2) między Trybunałem Administracyjnym a innymi sądami oraz Trybunałem Konstytucyjnym, 3) między samym Trybunałem Konstytucyjnym a wszystkimi innymi sądami; 4) między poszczególnymi krajami federalnymi oraz między krajem federalnym a Federacją (art. 138). Na mocy zmiany konstytucji z 1925 roku wprowadzono również niepołączalność urzędu sędziego Trybunału Konstytucyjnego z mandatem parlamentarnym i stanowiskami rządowymi.

O wiele większe znaczenie przypisuje się rewizji konstytucji z 1929 roku²⁸. Autorzy tej reformy dążyli do umocnienia władzy wykonawczej względem parlamentu²⁹. Po niemal dziesięciu latach obowiązywania konstytucji widoczne już były wszelkie bolączki związane z przyjęciem skrajnie parlamentarnego systemu rządów. Cel, jakim było umocnienie egzekutywy, osiągnięto przez przyjęcie instrumentów zbliżonych w dużej mierze do formuły weimarskiej, ustanowionej konstytucją Rzeszy Niemieckiej z 1919 roku. Dlatego też wprowadzono powszechny i bezpośredni tryb wyboru prezydenta federalnego oraz zwiększono zakres jego kompetencji³⁰.

Istotne zmiany nastąpiły również w odniesieniu do władzy sądowniczej. Przejawiały się one przede wszystkim w uniezależnieniu jej organów od parlamentu. Istotnym elementem tej części rewizji konstytucji było wzmocnienie autorytetu Trybunału Konstytucyjnego przez rozszerzenie zakazu łączenia członkostwa tym organie z pełnieniem innych funkcji publicznych oraz określenie kwalifikacji do zajmowania stanowiska sędziego³¹. W 1929 roku pojawiły się również kolejne elementy konkretnej kontroli norm prawnych³². Kompetencję do wszczęcia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym uzyskał Sąd Najwyższy i Trybunał Administracyjny, jeśli w toku prowadzonego przez te organy postępowania pojawiła się wątpliwość co do zgodności ustawy krajowej lub federalnej z konstytucją.

²⁸ Bundesverfassungsgesetz vom 7 Dezember 1929, betreffend einige Abänderungen des Bundesverfassungsgesetz vom 1. October 1920, BGBl. 392/1929.

²⁹ K. Dunaj, *Constitutional Position of the President of Austria*, [w:] *Evolution of Constitutionalism in the Selected States of Central and Eastern Europe*, red. J. Matwiejuk, K. Prokop, Białystok 2010, s. 416.

³⁰ Zob. K. Dunaj, *Weimarski model prezydentury*, Warszawa 2010, s. 175.

³¹ R. Grabowski, *Geneza i ewolucja ustroju politycznego Austrii*, [w:] *Związkowa Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, (tłum. S. Sagan), red. S. Sagan, Częstochowa 2002, s. 26.

³² Analiza zakresu kompetencji Trybunału Konstytucyjnego w pierwotnej wersji konstytucji z 1920 roku wskazuje, że dokonywał on raczej konkretnej, a nie abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa. A. Dziadzio, *Między...*, s. 28–29.

Zmiana konstytucji odbyła się w 1929 roku pod hasłem „odpolitycznienia” (*Entpolitisierung*) Trybunału Konstytucyjnego. W przeszłości bowiem w skład Trybunału Konstytucyjnego wchodziło wielu aktywnych polityków i osoby związane z partiami politycznymi. Zakładany efekt odpolitycznienia Trybunału Konstytucyjnego osiągnięto przez wprowadzenie wymogu ukończenia studiów prawniczych lub politologicznych oraz udokumentowania przez kandydata co najmniej dziesięcioletniej praktyki w zawodzie prawniczym. Ustalono ponadto granicę wieku, określającą czas sprawowania urzędu, co miało znaczenie o tyle istotne, że w Austrii sędzia Trybunału Konstytucyjnego nie był wybierany na określoną kadencję (sprawował mandat dożywotnio). W 1929 roku ustalono, że sędzia Trybunału Konstytucyjnego kończy urzędowanie wraz z końcem roku kalendarzowego, w którym ukończył siedemdziesiąty rok życia³³.

Efekt odpolitycznienia Trybunału Konstytucyjnego został znacznie osłabiony przez fakt, że reformie konstytucyjnej z 1929 roku towarzyszyło wygaszenie mandatów dotychczasowych członków tego organu³⁴. Kadencja wszystkich sędziów Trybunału Konstytucyjnego skończyła się 15 lutego 1930 roku. Okazało się w praktyce, że przy ustaleniu kolejnego składu Trybunału Konstytucyjnego decydujące znaczenie miał ponownie czynnik polityczny³⁵.

Najistotniejszym elementem reformy Trybunału Konstytucyjnego przeprowadzonej w 1929 roku była zmiana trybu powoływania jego członków. Wiązało się z nią określenie na poziomie konstytucyjnym liczby członków Trybunału. Zgodnie z duchem rewizji konstytucji, wyrażającej się w umocnieniu pozycji głowy państwa względem parlamentu, kompetencję powołania sędziego Trybunału Konstytucyjnego uzyskał prezydent federalny. Biorąc pod uwagę fakt, że wcześniej sędziowie byli wybierani przez Radę Narodową i Radę Federalną, można mówić o istotnym umocnieniu prezydenta względem parlamentu. Zasadniczym jednak ograniczeniem swobody działań prezydenta była konieczność dokonania nominacji na wniosek jednej z izb albo rządu federalnego³⁶.

³³ Zasada ta jest respektowana również w świetle współczesnych rozwiązań.

³⁴ Sz. Pawłowski, *Tożsamość konstytucyjna Republiki Austrii*, [w:] *Tożsamość konstytucyjna w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej*, red. A. Wróbel, M. Ziółkowski, Warszawa 2021, s. 170.

³⁵ W ten sposób urząd sędziego Trybunału Konstytucyjnego utracił między innymi H. Kelsen.

³⁶ T. Cole, *Three Constitutional Courts: A Comparison*, „The American Political Science Review” 1959, t. 53, nr 4, s. 968.

5. Upadek sądownictwa konstytucyjnego

Mimo wzmocnienia pozycji ustrojowej Trybunału Konstytucyjnej w ramach rewizji konstytucji z 1929 roku wydarzenia polityczne przesądziły o rychłym upadku sądownictwa konstytucyjnego w Austrii. Były one skutkiem ostrej polaryzacji sceny politycznej, przejęcia władzy w państwie przez siły autorytarne, a ostatecznie – przyłączenia Austrii do nazistowskich Niemiec.

Scenę polityczną Austrii na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku zdeterminował spór między partiami rządzącej prawicy a pozostającymi w opozycji socjaldemokratami. Jego wynikiem było dryfowanie systemu politycznego w kierunku tendencji autorytarnych. Mimo że było to zjawisko uniwersalne w ówczesnych realiach państw Europy Środkowej i Wschodniej, w przypadku Austrii okazało się szczególnie niebezpieczne i doprowadziło do utraty niepodległości (*Anschluss*). W dużej mierze stopniowy demontaż mechanizmów rządów parlamentarnych był konsekwencją niemieckiego wzorca ustrojowego, gdzie w wyniku wzrostu znaczenia NSDAP po objęciu władzy przez Adolfa Hitlera wprowadzono dyktaturę faszystowską. W Austrii gabinet kanclerza Engelberta Dollfussa (Partia Chrześcijańsko-Społeczna) przeciwstawił się próbie objęcia władzy przez austrofaszystów w drodze zamachu stanu, ale cena, jaką musiała za to zapłacić demokracja parlamentarna w Austrii, była ogromna. Równała się ona z „samowylęczeniem się parlamentu” (*Selbstausschaltung des Parlaments*) z procesu rządzenia państwem i przejęciem pełni władzy państwowej przez ekipę rządową.

Kulminacją tego procesu było demonstracyjne ustąpienie ze stanowiska przewodniczącego Rady Narodowej i wszystkich jego zastępców (4 marca 1933 roku). W związku z tym, że izba została pozbawiona kierownictwa, rząd uznał legislatywę za nieistniejącą. Policja otoczyła budynek parlamentu i uniemożliwiła zebranie się deputowanych na posiedzenie³⁷. Konsekwencją deparlamentaryzacji procesu sprawowania władzy państwowej było przejęcie przez rząd władzy ustawodawczej. Gabinet Dollfussa odwołał się w tym celu do dekretów (rozporządzeń z mocą ustawy), które wydawał na podstawie przepisów ustawy z 1917 roku o gospodarce wojennej, utrzymanych na mocy przepisów przejściowych konstytucji z 1920 roku³⁸.

³⁷ L.K. Adamovich, B. Ch. Funk, G. Holzinger, S.L. Frank, *Österreichisches Staatsrecht*, Vienna 2011, s. 83–84.

³⁸ P. Sarnecki, *System konstytucyjny Austrii*, Warszawa 1999, s. 14–15.

Po usunięciu parlamentu ze sceny politycznej Trybunał Konstytucyjny pozostał ostatnim bastionem demokratycznego ustroju państwa. Otrzymał liczne wnioski w sprawie uznania dekretów rządu Dollfussa za niekonstytucyjne, a wreszcie przystąpił do ich badania z urzędu. Wzbudziło to w ekipie rządowej obawę, że Trybunał Konstytucyjny ukróci praktykę stanowienia przepisów rangi ustawowej za pomocą dekretów.

Na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 28 kwietnia 1933 roku przyjęto sugestię zastępcy członka Trybunału Konstytucyjnego Roberta Hechta, by członkowie Trybunału Konstytucyjnego blisko związani z rządem podali się zbiorowo do dymisji, aby uniemożliwić Trybunałowi Konstytucyjnemu podejmowanie uchwał. Propozycja została zrealizowana przez rząd w jeszcze radykalniejszej postaci. Mianowicie 23 maja 1933 roku rząd wydał dekret zmieniający ustawę o Trybunale Konstytucyjnym, w świetle którego rezygnacja któregośkolwiek sędziego powodowała niemożność podjęcia przez Trybunał stosownej uchwały³⁹. W maju 1933 roku zrezygnowało z zajmowanych urzędów siedmiu członków Trybunału Konstytucyjnego, wskutek czego utracił on zdolność do podejmowania uchwał. W praktyce fakt ten oznaczał likwidację sądownictwa konstytucyjnego w dobie I Republiki.

Nowy rząd próbował dokonać formalnego zatwierdzenia swojej władzy. Gabinet Dollfussa ogłosił w 1934 roku nową ustawę zasadniczą (tak zwana konstytucja majowa). Została ona zatwierdzona przez Radę Narodową, z której usunięto przeciwników politycznych nowej władzy. W praktyce jednak konstytucja z 1934 roku nigdy nie weszła w pełni w życie⁴⁰. Parlament zebrany w szczątkowym składzie (76 na 165 deputowanych) przekazał rządowi uprawnienia ustawodawcze i upoważnił do ogłaszania ustaw konstytucyjnych.

Wraz z uchwaleniem autorytarnej konstytucji majowej z 1934 roku Trybunał Konstytucyjny został ostatecznie zanihilowany, a tym samym jego członkowie również utracili swoje stanowiska. Równolegle likwidacji uległ również Trybunał Administracyjny. W ich miejsce utworzono Federalny Trybunał Sprawiedliwości, w ramach którego działał Senat Konstytucyjny. Zasiadali w nim niektórzy byli

³⁹ Verordnung der Bundesregierung vom 23. Mai 1933, betreffend Abänderungen des Verfassungsgerichtshofgesetzes 1930, BGBl. 191/1933.

⁴⁰ R. Grabowski, op. cit., s. 27.

członkowie zlikwidowanego Trybunału Konstytucyjnego. *Anschluss* Austrii do III Rzeszy znacząco zmienił charakter Federalnego Trybunału Sprawiedliwości. Sąd ten utracił wszelkie uprawnienia sądu konstytucyjnego i stał się sądem administracyjnym⁴¹.

6. Podsumowanie

Kelsenowski model kontroli konstytucyjności prawa, zwerbalizowany w języku konstytucji austriackiej z 1920 roku, jest w dużej mierze dziełem kierunków ewolucji monarchii austro-węgierskiej w drugiej połowie XIX wieku. Mimo tendencji neoabsolutystycznych, jakie nastąpiły się po okresie Wiosny Ludów, pojawiły się w tym państwie okoliczności sprzyjające rozwojowi idei konstytucjonalizmu i mechanizmów zabezpieczających podstawowe prawa obywatelskie gwarantowane na mocy przepisów ustawy zasadniczej. Wraz z upadkiem monarchii Habsburgów ustalenia i postulaty wiedeńskiej szkoły pozytywizmu prawniczego znalazły urzeczywistnienie w nowym organie władzy państwowej – Trybunale Konstytucyjnym, który, odziedziczyszy kompetencje Sądu Rzeszy, został wyposażony w dodatkowe uprawnienia pozwalające na ocenę zgodności ustaw uchwalanych przez parlament z konstytucją.

Spośród trzech działających w międzywojennej Europie sądów konstytucyjnych tylko trybunał austriacki odegrał istotną rolę w procesie rozwoju modelu skoncentrowanej kontroli konstytucyjności prawa⁴². Mimo krótkiego okresu funkcjonowania rozwinął aktywną działalność orzeczniczą i stał się przedmiotem odniesienia w procesie upowszechnienia idei sądownictwa konstytucyjnego po II wojnie światowej. Z tego punktu widzenia nie powinno dziwić, że wraz ze zwycięstwem procesu demontażu demokratycznego systemu rządów Trybunał Konstytucyjny stał się – obok parlamentu – główną ofiarą tych przemian. Ceną, jaką zapłacił Trybunał Konstytucyjny za próbę przeciwstawienia się siłom autorytarnym, była jego faktyczna likwidacja.

⁴¹ Od 1940 roku nosił nazwę Sądu Administracyjnego w Wiedniu. W 1941 roku został on włączony do systemu sądów administracyjnych i pełnił funkcję Wiedeńskiego Senatu Sądu Administracyjnego Rzeszy. Th. Olechowski, *Die Einführung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich*, Wien 1999, s. 247–249; E. Wiederin, *Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich 1919–1939*, „Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs” 2022, nr 2, s. 283–284.

⁴² E. Zwierzchowski, *Sądownictwo konstytucyjne*, Białystok 1994, s. 50–51.

Jak pokazują doświadczenia międzywojennej Austrii, z chwilą, w której w systemie politycznym zwyciężają tendencje antydemokratyczne, sąd konstytucyjny – jako główna przeciwwaga antykonstytucyjnej działalności autorytarnej władzy – staje się głównym celem politycznego ataku, który zmierza do osłabienia autorytetu, zmniejszania uprawnień, a w ostateczności likwidacji tego organu. Z tego punktu widzenia kasus I Republiki Austriackiej – jako ojczyzny europejskiego modelu sądownictwa konstytucyjnego – jest szczególnie istotnym przedmiotem analizy naukowej w obszarze kierunków ewolucji ustrojów państwowych. Losy austriackiego Trybunału Konstytucyjnego stanowią bowiem najlepsze potwierdzenie tezy o ścisłym związku sądownictwa konstytucyjnego z demokratycznym ustrojem państwa.

Bibliografia

- Adamovich Ludwig Karl, Funk Bernd-Christian, Holzinger Gerhart, Frank Stefan Leo, *Österreichisches Staatsrecht*, Vienna 2011.
- Bezemek Christoph, *A Kelsenian Model of Constitutional Adjudication: The Austrian Constitutional Court*, „Zeitschrift für öffentliches Recht” 2012, t. 67, s. 115–128.
- Bongiovanni Giorgio, *Rechtsstaat and Constitutional Justice in Austria: Hans Kelsen’s Contribution*, [w:] *The Rule of Law. History, Theory and Criticism*, red. Pietro Costa, Danilo Zolo, Dordrecht 2007, s. 293–319.
- Cole Taylor, *Three Constitutional Courts: A Comparison*, „The American Political Science Review” 1959, t. 53, nr 4, s. 963–984.
- Czeszejko-Sochacki Zdzisław, *Sąd Konstytucyjny w systemie ustrojowym Austrii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 1: *Austria, Francja, Niemcy, Włochy*, red. Janusz Trzcinski, Warszawa 1996, s. 11–27.
- Dunaj Katarzyna, *Constitutional Position of the President of Austria*, [w:] *Evolution of Constitutionalism in the Selected States of Central and Eastern Europe*, red. Jarosław Matwiejuk, Krzysztof Prokop, Białystok 2010, s. 415–430.
- Dunaj Katarzyna, *Weimarski model prezydentury*, Warszawa 2010.
- Dziadzio Andrzej, *Idea Trybunału Konstytucyjnego Georga Jellinka*, [w:] *Ustroje: historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Jackowi Czajowskiemu*, red. Marian Grzybowski, Grzegorz Kuca, Piotr Mikuli, Kraków 2013, s. 180–187.
- Dziadzio Andrzej, *Między ideą a praktyką ustrojową: o drodze Austrii do sądu konstytucyjnego*, [w:] *Sądownictwo konstytucyjne. Teoria i praktyka*, t. II, red. Mirosław Granat, Warszawa 2019, s. 11–32.

- Grabowski Radosław, *Geneza i ewolucja ustroju politycznego Austrii*, [w:] *Związkowa Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii* (tłum. Stanisław Sagan), red. Stanisław Sagan, Częstochowa 2002, s. 11–42.
- Heller Kurt, *Der Verfassungsgerichtshof. Die Entwicklung der Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Wien 2010.
- Kelsen Hans, *Judicial Review of Legislation: A Comparative Study of the Austrian and the American Constitution*, „The Journal of Politics” 1942, t. 4, nr 2, s. 183–200.
- Olechowski Thomas, *Die Einführung der Verwaltungsgerichtsbarkeit in Österreich*, Wien 1999.
- Osterkamp Jana, *Verfassungsgerichtsbarkeit in der Tschechoslowakei (1920–1939). Verfassungsidee – Demokratieverständnis – Nationalitätenproblem*, Frankfurt am Main 2009.
- Pawłowski Szymon, *Tożsamość konstytucyjna Republiki Austrii*, [w:] *Tożsamość konstytucyjna w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej*, red. Andrzej Wróbel, Michał Ziółkowski, Warszawa 2021, s. 145–210.
- Sarnecki Paweł, *System konstytucyjny Austrii*, Warszawa 1999.
- Schmitz Georg, *Die Vorentwürfe Hans Kelsens für die österreichische Bundesverfassung*, Wien 1981.
- Stourzh Gerald, *Verfassung und Verfassungswirklichkeit Altösterreich in den Schriften Georg Jellinek*, [w:] *Georg Jellinek. Beiträge zu Leben und Werk*, red. Stanley L. Paulson, Martin Schulte, Kiel-Dresden 2000, s. 247–260.
- Walter Robert, *Hans Kelsen als Verfassungsrichter*, Wien 2005.
- Wiederin Ewald, *Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich 1919–1939*, „Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs” 2022, nr 2, s. 276–286.
- Zwierzchowski Eugeniusz, *Sądownictwo konstytucyjne*, Białystok 1994.

► STRESZCZENIE

Powstanie i upadek Trybunału Konstytucyjnego w Austrii (1919–1933)

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie warunków wykształcenia się w Austrii sądownictwa konstytucyjnego, omówienie pozycji ustrojowej Trybunału Konstytucyjnego w konstytucji z 1920 roku oraz scharakteryzowanie okoliczności, które złożyły się na upadek Trybunału Konstytucyjnego u progu lat trzydziestych. W artykule została poddana analizie geneza austriackiego Trybunału Konstytucyjnego. Omówiono przepisy konstytucji z 1920 roku poświęcone Trybunałowi Konstytucyjnemu oraz zmiany, jakie miały miejsce w regulacji konstytucyjnej. W ostatniej części artykułu omówiono proces demontażu demokratycznych urządzeń ustrojowych obowiązujących pod rządami konstytucji z 1920 roku i związaną z nim likwidację sądownictwa konstytucyjnego.

Austriacki Trybunał Konstytucyjny od samego początku jego istnienia odzwierciedlał kelsenowski model kontroli konstytucyjności prawa. Wynikało to z faktu, że Hans Kelsen był jednym z głównych twórców konstytucji z 1920 roku. Realizacja tego modelu była możliwa dzięki zapoczątkowaniu procesu kontroli konstytucyjności prawa w drugiej połowie XIX wieku. Zdaniem autorki losy austriackiego Trybunału Konstytucyjnego wskazują, że w czasach kryzysu demokracji sąd konstytucyjny – jako główna przeciwwaga antykonstytucyjnej działalności autorytarnej władzy – staje się głównym celem politycznego ataku, który zmierza do osłabienia autorytetu, zmniejszania uprawnień, a w ostateczności likwidacji tego organu.

► SUMMARY

The Rise and Fall of the Constitutional Tribunal in Austria (1919–1933)

The aim of this article is to present the conditions for the development of the constitutional jurisdiction in Austria, to discuss the constitutional position of the Constitutional Tribunal in the Constitution of 1920 and to characterise the circumstances that contributed to the decline of the Constitutional Tribunal at the beginning of the 1930s. The article analyses the genesis of the Austrian Constitutional Tribunal. It discusses the provisions of the Constitution of 1920 devoted to the Constitutional Tribunal and the changes that took place in the constitutional regulation. The last part of the article discusses the process of dismantling the democratic constitutional devices in force under the Constitution of 1920 and the related liquidation of the constitutional jurisdiction.

From the very beginning of its existence, the Austrian Constitutional Tribunal reflected the Kelsenian model of the constitutional review of law. This resulted from the fact that Hans Kelsen was one of the main creators of the Constitution of 1920. The implementation of this model was possible due to the initiation of the process of the constitutional review of law in the second half of the 19th century. According to the author, the fate of the Austrian Constitutional Tribunal indicates that in times of democratic crisis, the constitutional court – as the main counterweight to the anti-constitutional activities of the authoritarian government – becomes the main target of political attacks aimed at weakening its authority, reducing its powers, and ultimately at liquidating this body.